

عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده بر اساس آیات و روایات؛ (با محوریت آیات قرآن کریم)

حسین رضائی^{۱*}، سجاد مهدی زاده^۲

چکیده

هدف: تحکیم خانواده به‌عنوان یکی از ارکان اساسی استحکام جامعه، در قرآن کریم جایگاه ویژه‌ای دارد. این پژوهش باهدف بررسی عوامل تحکیم خانواده بر اساس آیات قرآن و تحلیل کیفی پژوهش‌های مرتبط با این موضوع انجام شده است.

روش‌ها: این مطالعه به‌صورت فرا تحلیلی انجام شده و در آن ۱۵ مقاله علمی-پژوهشی بر اساس شاخص‌های روشی و محتوایی در زمینه تحکیم خانواده از منظر قرآن تحلیل و بررسی شده‌اند.

یافته‌ها: پژوهش حاضر به شناسایی نقاط قوت و ضعف تحقیقات پیشین پرداخته و عواملی چون محبت، احترام متقابل، عدالت و همکاری در خانواده از دیدگاه قرآن را بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد که علی‌رغم پژوهش‌های گسترده در این حوزه، برخی ابعاد تحکیم خانواده در قرآن هنوز نیاز به بررسی‌های بیشتری دارند. همچنین، مشخص شد که رویکردهای نظری بر رویکردهای تجربی غلبه دارند.

نتیجه‌گیری: این پژوهش خلأهای موجود در تحقیقات مرتبط را شناسایی کرده و مسیرهای تحقیقاتی آینده را پیشنهاد می‌کند تا ابعاد نادیده گرفته‌شده تحکیم خانواده از منظر قرآن مورد بررسی بیشتری قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی: تحکیم خانواده، خانواده، فرا تحلیل کیفی، قرآن

*۱. نویسنده مسئول. دانشجوی کارشناسی ارشد، معارف اسلامی فرهنگ‌ارتباطات، دانشکده فرهنگ‌ارتباطات، دانشگاه امام‌صادق (ع)، تهران، ایران. ho3einrez79@gmail.com
۲. استادیار، معارف اسلامی فرهنگ‌ارتباطات، دانشکده فرهنگ‌ارتباطات، دانشگاه امام‌صادق (ع)، تهران، ایران.

مقدمه

خانواده به عنوان نهاد اجتماعی و اولین کانون تربیتی، نقشی اساسی در شکل‌دهی رفتارها و ارزش‌های اجتماعی دارد. تحکیم خانواده به عنوان هدفی بنیادی برای تقویت بنیان‌های اجتماعی و اخلاقی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. قرآن کریم در آیات متعدد خود به اصول روابط خانوادگی پرداخته و راهکارهایی برای تقویت بنیان‌های خانوادگی ارائه می‌دهد.

تحکیم خانواده در قرآن نه تنها به حفظ پیوندهای عاطفی و روحی زوجین، بلکه به ایجاد نظام اخلاقی و معنوی در خانواده تأکید دارد. قرآن بر اصولی چون محبت، رحمت، همدلی، همکاری، عدالت و احترام متقابل تأکید دارد که موجب استحکام روابط خانوادگی و تعالی معنوی افراد می‌شود.

این پژوهش به بررسی مقالات علمی-پژوهشی در زمینه تحکیم خانواده مبتنی بر آیات قرآن پرداخته و تلاش دارد تا با تحلیل مضامین مرتبط، راهکارهای عملی و اخلاقی برای تقویت بنیان‌های خانوادگی شناسایی کند. پرسش اصلی تحقیق این است که بر اساس آیات قرآن، چه پژوهش‌هایی در زمینه تحکیم خانواده انجام شده و چه یافته‌هایی به دست آمده است.

اهمیت این تحقیق در شرایطی است که خانواده‌ها با بحران‌ها و چالش‌های مختلفی روبرو هستند. بازخوانی آموزه‌های قرآن می‌تواند به بهبود روابط خانوادگی و کاهش آسیب‌های اجتماعی کمک کند. یافته‌های این تحقیق می‌تواند به پژوهشگران و متخصصان در شناسایی خلأهای پژوهشی و پیشبرد مطالعات جدید در این حوزه کمک نماید.

روش پژوهش

معرفی روش فرا تحلیل کیفی

فرا تحلیل کیفی، روشی پژوهشی است که برای ترکیب و تحلیل نتایج مطالعات کیفی به کار می‌رود و در پژوهش‌های

علوم انسانی، اجتماعی و بهداشت کاربرد گسترده‌ای دارد (Sandelowski, 2000; Noblit & Hare, 1988). این روش، بر پایه مرور نظام‌مند متون موجود، به شناسایی مضامین و الگوهای مشترک می‌پردازد و از تحلیل کیفی برای تولید دانش جدید استفاده می‌کند. به عنوان نمونه، پژوهش‌های متعددی در زمینه تحلیل محتوای کیفی، این روش را برای تلفیق یافته‌های پژوهش‌های پیشین در حوزه‌های مشابه به کار گرفته‌اند (Walsh & Downe, 2005).

فرا تحلیل کیفی یکی از روش‌های پیشرفته در پژوهش‌های علمی است که به صورت نظام‌مند به ترکیب و تحلیل یافته‌های پژوهش‌های پیشین می‌پردازد (Sandelowski & Barroso, 2007). این روش به‌ویژه در پژوهش‌هایی که نیازمند ادغام نتایج کیفی و ایجاد چشم‌اندازهای جدید هستند، مورد استفاده قرار می‌گیرد (Thomas & Harden, 2008). این روش به‌ویژه در پژوهش‌های علوم انسانی و اجتماعی، برای شناسایی الگوها، مفاهیم و مضامین مشترک در متون پژوهشی کاربرد دارد. برای مثال، مطالعه‌ای توسط Thomas و Harden (۲۰۰۸) در زمینه آموزش سلامت از فرا تحلیل کیفی برای شناسایی مضامین مشترک در ادبیات موجود بهره گرفت. همچنین، Walsh و Downe (۲۰۰۵) با استفاده از این روش در زمینه بهداشت مادران، الگوهای کلیدی را از پژوهش‌های کیفی استخراج کرده و به تحلیل عمیق‌تر مضامین پرداخته‌اند. هدف اصلی این روش، ایجاد درک عمیق‌تری از موضوعات مورد بررسی و ارائه دیدگاه‌های جدید و جامع‌تر است.

مراحل تحلیل فرا تحلیل کیفی در این پژوهش

فرا تحلیل کیفی فرآیندی نظام‌مند برای ترکیب و تحلیل مطالعات پیشین است. در این پژوهش، مراحل زیر برای تحلیل کیفی مقالات منتخب اجرا شده است:

عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده بر اساس آیات و روایات...

۱. آماده‌سازی و گردآوری داده‌ها: ابتدا سعی شد پرسش‌های پژوهشی و چارچوب مفهومی برای هدایت تحلیل با دقت تعیین شوند و سپس مقالات منتخب و ثبت اطلاعات پایه‌ای شامل عنوان، نویسندگان، سال انتشار و یافته‌های کلیدی گردآوری شوند.

۲. تحلیل محتوای داده‌ها: در این مرحله، یافته‌های موجود در مقالات منتخب به صورت محتوایی تحلیل شدند. مفاهیم و مضامین اصلی بر اساس عناصر محتوایی استخراجی در پژوهش‌ها استخراج شدند. این تحلیل شامل بررسی دقیق محتوای متون برای شناسایی عوامل کلیدی مرتبط با تحکیم خانواده، همچون دین‌داری، عدالت و محبت و دسته‌بندی آن‌ها در چارچوب عوامل فردی، اجتماعی، دینی و فرهنگی بوده است.

۳. شناسایی و طبقه‌بندی مضامین: در این مرحله، یافته‌های تحلیل محتوایی بر اساس موضوعات مشترک و عناصر مرتبط شناسایی شده و دسته‌بندی شدند. این فرآیند شامل گروه‌بندی مضامین اصلی همچون دین‌داری، عدالت، محبت و ارتباطات خانوادگی در چارچوب عوامل فردی، اجتماعی، دینی و فرهنگی بوده است.

۴. تحلیل روابط بین مضامین: در این مرحله، روابط میان مضامین شناسایی شده بررسی شد. تعاملات متقابل میان عوامل فردی، اجتماعی، دینی و فرهنگی تحلیل گردید تا مشخص شود چگونه این عوامل بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. به عنوان نمونه، تأثیر دین‌داری بر انسجام خانوادگی یا ارتباطات عاطفی مورد بررسی قرار گرفت.

۵. استخراج الگوها و مضامین کلی: یافته‌های نهایی شامل الگوها و مضامین کلی است که از تحلیل محتوای مقالات استخراج شده‌اند. این مضامین شامل اصولی نظیر «عدالت»، «محبت و مودت» و «وفاداری» بودند که در تمامی پژوهش‌های بررسی شده به عنوان عوامل مشترک تحکیم خانواده شناسایی شدند.

۶. تفسیر و نتیجه‌گیری: در این مرحله، یافته‌های استخراج شده در بستر چارچوب نظری پژوهش تفسیر شدند. تحلیل نهایی نشان داد که عوامل فردی و اجتماعی در کنار آموزه‌های دینی نقش کلیدی در تحکیم خانواده دارند. همچنین، بر اساس نتایج پژوهش، خلأهای موجود شناسایی و پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده ارائه شد.

یافته‌ها

بررسی مقالات نشان می‌دهد بیشترین فراوانی آن‌ها مربوط به سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ است که نشان‌دهنده افزایش توجه پژوهشگران به موضوع تحکیم خانواده در سال‌های اخیر است. این روند ممکن است به دلیل اهمیت روزافزون چالش‌های اجتماعی و نیاز به بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی باشد. از منظر جنسیت نویسندگان، تعادل نسبی بین نویسندگان مرد و زن مشاهده می‌شود، اما ترکیب نویسندگان زن و مرد در برخی مقالات نیز برجسته است که این نشان‌دهنده تلفیق دیدگاه‌های متنوع در پژوهش‌های مربوط به خانواده است. روش‌های پژوهشی مورداستفاده عمدتاً کیفی بوده و بر تحلیل محتوای متون قرآنی و روایی تمرکز دارد که هم با ماهیت دینی موضوع سازگار است و هم امکان عمق‌بخشی به تحلیل‌ها را فراهم می‌آورد. این الگو نشان‌دهنده توجه جدی پژوهشگران به استفاده از روش‌های تحلیل دقیق برای درک بهتر ابعاد مختلف تحکیم خانواده است.

جدول ۱. عناوین مقالات بررسی شده (منبع: مقالات مورد مطالعه پژوهش)

ردیف	عنوان مقاله	سال	جنسیت نویسندگان	روش پژوهش
۱	تحلیلی از رابطه ارزش‌های اخلاقی و تحکیم خانواده از منظر قرآن و سنت	۱۴۰۲	ترکیبی	تحلیل محتوای کیفی
۲	بررسی عوامل تحکیم بنیان خانواده با محوریت آیات قرآن	۱۴۰۱	مرد	تحلیل محتوای کیفی
۳	نقش زن در تحکیم نهاد خانواده از منظر قرآن و حدیث	۱۴۰۱	زن	تحلیل کیفی
۴	نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده از منظر قرآن کریم	۱۴۰۰	ترکیبی	تحلیل فقهی-حقوقی
۵	تبیین نقش همسان همسری در تحکیم خانواده از منظر متون روایی	۱۴۰۰	مرد	تحلیل تطبیقی
۶	عوامل فردی و اجتماعی تحکیم خانواده از دیدگاه قرآن	۱۴۰۰	زن	تحلیل محتوای کیفی
۷	عوامل تحکیم خانواده در قرآن و روایات	۱۴۰۰	مرد	تحلیل محتوای تطبیقی
۸	نقش آموزه‌های قرآنی در تحکیم بنیان خانواده	۱۴۰۰	زن	تحلیل محتوا
۹	تشکیل و تحکیم خانواده از منظر قرآن	۱۳۹۹	زن	تحلیل محتوای کیفی
۱۰	راهکارهای تحکیم خانواده از منظر قرآن	۱۳۹۹	زن	تحلیل محتوای کیفی
۱۱	عوامل تحکیم بنیان خانواده در قرآن و روایات	۱۳۹۸	مرد	تحلیل تطبیقی
۱۲	بررسی مؤلفه‌های تحکیم خانواده در قرآن و روایات	۱۳۹۶	ترکیبی	تحلیل مفهومی
۱۳	کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده از منظر قرآن (نمونه پژوهی: رفتار حضرت یعقوب و حضرت یوسف-علیهم السلام)	۱۳۹۵	زن	تحلیل محتوای کیفی
۱۴	راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث	۱۳۹۱	مرد	تحلیل تطبیقی
۱۵	تحکیم خانواده در آموزه‌های قرآنی	۱۳۸۳	مرد	تحلیل توصیفی

گام اول: آماده‌سازی و گردآوری داده‌ها

پرسش کلیدی این پژوهش این است که «چه عواملی در تحکیم بنیان خانواده از منظر قرآن نقش دارند و چگونه می‌توان این عوامل را دسته‌بندی و تحلیل کرد؟» در پاسخ به این پرسش، مقالات علمی مختلف مورد بررسی قرار گرفته و داده‌ها بر اساس معیارهای محتوایی و روش‌شناختی انتخاب شدند. تحلیل مقالات به منظور شناسایی نقاط مشترک و تمایزها در تفسیر آیات و احادیث مرتبط با موضوع تحکیم خانواده صورت گرفته است.

این مقالات طیف گسترده‌ای از موضوعات مرتبط با نقش آموزه‌های قرآنی در تحکیم خانواده را پوشش داده و به تحلیل ابعاد فردی، اجتماعی و دینی در این حوزه پرداخته‌اند. بررسی محتوای این مقالات نشان می‌دهد که تحلیل موضوع از دیدگاه‌های مختلف، به‌ویژه در ارتباط با مفاهیم عدالت، مودت، گذشت و مدیریت تعارضات، از اهمیت بالایی برخوردار است. گام دوم: تحلیل محتوای مقالات بر اساس شناسایی عناصر

کلیدی مرتبط با تحکیم خانواده

تحلیل محتوایی داده‌ها شامل شناسایی عناصر کلیدی مرتبط با تحکیم خانواده بوده است. تمامی مقالات با تمرکز بر «عوامل فردی، اجتماعی، دینی و فرهنگی» به صورت جامع تحلیل شدند. در این فرآیند، نقاط قوت و ضعف پژوهش‌های پیشین شناسایی و جنبه‌های مختلف در زمینه تحکیم خانواده استخراج شده‌اند. این تحلیل نه تنها به شناسایی عوامل مؤثر پرداخت، بلکه به بررسی روابط میان این عوامل نیز توجه داشت.

عوامل کلیدی استخراج شده

عوامل فردی

ایمان و تقوا: این عامل در ۱۱ مقاله مورد تأکید قرار گرفته است. مقالاتی مانند «عوامل فردی و اجتماعی تحکیم خانواده از دیدگاه قرآن» (۱۴۰۰) و «تحکیم خانواده در آموزه‌های قرآنی» (۱۳۸۳) به اهمیت ایمان به عنوان پایه‌ای برای تقویت روابط خانوادگی پرداخته‌اند. مقالاتی مانند «نقش زن در تحکیم نهاد

عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده بر اساس آیات و روایات...

خانواده « (۱۴۰۱) کمتر به این موضوع پرداخته‌اند و در ۳ مقاله دیگر نیز اشاره‌ای به آن نشده است.

صبر و گذشت: این عامل در ۹ مقاله مورد بحث قرار گرفته است. به‌ویژه مقاله «کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۵) به تفصیل تأثیر صبر در کاهش تنش‌های خانوادگی را بررسی کرده است. مقالاتی نظیر «بررسی عوامل تحکیم بنیان خانواده با محوریت آیات قرآن» (۱۴۰۱) به این موضوع اشاره‌ای نکرده‌اند.

محبت و مودت: این عامل به‌طور گسترده در ۱۳ مقاله مورد توجه قرار گرفته است، از جمله «راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱). مقاله «نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده» (۱۴۰۰) کمتر به این موضوع پرداخته است.

عفت و حیا: در ۸ مقاله به این عامل اشاره شده است، به‌ویژه در مقاله «بررسی مؤلفه‌های تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۳۹۶). برخی مقالات نظیر «راهکارهای تحکیم خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۹) اشاره‌ای به این عامل نداشته‌اند.

عوامل اجتماعی

مدیریت روابط اجتماعی: این عامل در ۱۰ مقاله، به‌ویژه در «تشکیل و تحکیم خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۹)، به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. مقاله «نقش آموزه‌های قرآنی در تحکیم بنیان خانواده» (۱۴۰۰) کمتر به این موضوع پرداخته است.

کنترل طلاق و تعارضات: ۷ مقاله به این عامل پرداخته‌اند، از جمله «عوامل تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۴۰۰). مقاله «تحلیلی از رابطه ارزش‌های اخلاقی و تحکیم خانواده» (۱۴۰۲) به این موضوع اشاره‌ای نکرده است.

حمایت اجتماعی: در ۶ مقاله، مانند «راهکارهای تحکیم خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۹)، مورد توجه قرار گرفته است.

مقالاتی نظیر «نقش زن در تحکیم نهاد خانواده» (۱۴۰۱) به این موضوع نپرداخته‌اند.

عوامل دینی

رعایت حقوق و وظایف شرعی: این عامل در ۱۲ مقاله، از جمله «نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده» (۱۴۰۰)، مورد تأکید قرار گرفته است. مقاله «بررسی مؤلفه‌های تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۳۹۶) کمتر به این عامل پرداخته است.

آموزه‌های قرآنی مرتبط با عدالت، انصاف و احترام متقابل: این عامل در ۱۴ مقاله، مانند «راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱)، به تفصیل تحلیل شده است. مقاله «تحکیم خانواده در آموزه‌های قرآنی» (۱۳۸۳) تنها اشاره مختصری به این موضوع داشته است.

عوامل فرهنگی

تأثیر فرهنگ‌های نوظهور بر خانواده: این عامل در ۵ مقاله، مانند «بررسی عوامل تحکیم بنیان خانواده با محوریت آیات قرآن» (۱۴۰۱)، مورد بحث قرار گرفته است. مقالاتی نظیر «عوامل فردی و اجتماعی تحکیم خانواده از دیدگاه قرآن» (۱۴۰۰) به این موضوع اشاره‌ای نکرده‌اند.

نقش ارزش‌های اخلاقی مشترک در استحکام خانواده: این عامل در ۸ مقاله، از جمله «تحلیلی از رابطه ارزش‌های اخلاقی و تحکیم خانواده از منظر قرآن و سنت» (۱۴۰۲)، بررسی شده است. برخی مقالات نظیر «کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده» (۱۳۹۵) کمتر به این عامل پرداخته‌اند.

این تحلیل نشان می‌دهد که برخی عوامل همچون محبت و آموزه‌های قرآنی مرتبط با عدالت، تقریباً در تمامی مقالات مورد توجه قرار گرفته‌اند، در حالی که موضوعاتی نظیر تأثیر

فرهنگ‌های نوظهور یا حمایت اجتماعی کمتر مورد بررسی بوده یا در برخی مقالات به کلی نادیده گرفته شده‌اند.

گام سوم: شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر تحکیم خانواده

۱. محبت و مودت (روم: ۲۱)

محبت و مودت به‌عنوان یکی از مضامین اصلی در تحکیم خانواده از منظر قرآن، نقشی کلیدی در تقویت روابط میان اعضای خانواده ایفا می‌کند. این مفهوم در آیه ۲۱ سوره روم با عبارت «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» تأکید شده است که نشان‌دهنده لطف الهی در ایجاد پیوندهای عاطفی عمیق میان زوجین است. محبت، به معنای عشق بی‌قید و شرط و علاقه خالصانه، بنیان روابط خانوادگی را شکل می‌دهد و مودت، به‌عنوان جنبه‌ای عملی از محبت، شامل رفتارهایی است که عشق را در زندگی روزمره منعکس می‌کند. یافته‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهند که این مضمون در مقالاتی که به روابط عاطفی و نقش دین‌داری در خانواده پرداخته‌اند، برجسته‌تر بوده است. به‌طور خاص، مقالاتی که بر نقش زنان در ایجاد آرامش خانوادگی و راهکارهای تحکیم خانواده تمرکز کرده‌اند، این مضمون را مورد توجه بیشتری قرار داده‌اند. در مقابل، برخی مقالات که رویکرد آن‌ها بیشتر بر تحلیل ساختاری یا حقوقی روابط بوده است، کمتر به این مفهوم پرداخته‌اند. این یافته نشان می‌دهد که محبت و مودت باید در کنار اصول دیگر، به‌عنوان محور اصلی استحکام خانواده تقویت شوند.

جدول ۲. مضامین اصلی و فرعی مؤلفه محبت و مودت

مضمون اصلی	مضامین فرعی
محبت میان زوجین	وفاداری به همسر
	اظهار محبت کلامی و غیرکلامی
	ایجاد حس امنیت عاطفی
	حمایت عاطفی در شرایط بحرانی

محبت و مودت از مضامینی است که در بسیاری از مقالات به آن پرداخته شده است. به‌ویژه، مقاله «راهکارهای تحکیم

خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱) به تفصیل در مورد اهمیت مودت میان زوجین بحث کرده و به نقش محبت در کاهش تعارضات خانوادگی اشاره کرده است. همچنین مقاله «عوامل فردی و اجتماعی تحکیم خانواده از دیدگاه قرآن» (۱۴۰۰) به‌طور خاص به تأثیر محبت بر استحکام روابط زوجین پرداخته است. از سوی دیگر، مقالاتی نظیر «نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده» (۱۴۰۰) و «بررسی مؤلفه‌های تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۳۹۶) به‌طور مختصر به این موضوع اشاره کرده‌اند. برخی مقالات مانند «کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده» (۱۳۹۵) و «تحلیلی از رابطه ارزش‌های اخلاقی و تحکیم خانواده» (۱۴۰۲) هیچ اشاره مستقیمی به محبت و مودت نداشته‌اند. این اختلاف در پوشش این مضمون نشان‌دهنده تنوع دیدگاه‌ها و اولویت‌های پژوهشی در بررسی موضوع تحکیم خانواده است.

۲. عدالت در خانواده (نساء: ۳)

عدالت در خانواده یکی از اصول اساسی در تحکیم بنیان خانواده است که در آموزه‌های قرآنی و روایی به‌کرات بر آن تأکید شده است. این مفهوم به معنای رعایت حقوق و برابری میان اعضای خانواده، پرهیز از تبعیض و رفتار منصفانه است. آیه ۳ سوره نساء با عبارت «وَأِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يَفْقَهُوا فِي الْبَيْتِ أَنْ يُفَانِكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ...» به لزوم برقراری عدالت در خانواده، به‌ویژه در روابط زوجین، اشاره دارد. عدالت در خانواده شامل جنبه‌های مختلفی همچون عدالت مالی، عاطفی، تربیتی و اخلاقی است. یافته‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهند مقالاتی که بر نقش‌های جنسیتی و وظایف اعضای خانواده تمرکز داشته‌اند، این مضمون را به‌صورت ویژه بررسی کرده‌اند. به‌طور خاص، مقالات مرتبط با حقوق و فقه اسلامی به بررسی تفصیلی عدالت میان همسران و اعضای خانواده پرداخته‌اند. در مقابل،

عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده بر اساس آیات و روایات...

مقالاتی که بر جنبه‌های اجتماعی یا فرهنگی خانواده تمرکز داشته‌اند، کمتر به این مفهوم توجه کرده‌اند. این تحلیل نشان می‌دهد که عدالت نه تنها به عنوان یک اصل اخلاقی بلکه به عنوان سازوکاری برای مدیریت تعارضات و تقویت روابط خانوادگی، نقشی کلیدی ایفا می‌کند.

جدول ۳. مضامین اصلی و فرعی مؤلفه عدالت در خانواده

مضمون اصلی	مضامین فرعی
رعایت عدالت در رفتار و گفتار.	عدالت در تقسیم وظایف
	رعایت انصاف در حل تعارضات
	شفافیت در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی
	حفظ توازن میان نیازهای فردی و جمعی

عدالت در خانواده یکی از مضامین برجسته‌ای است که در بیشتر مقالات به آن پرداخته شده است. مقالاتی مانند «راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱) و «نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده» (۱۴۰۰) تأکید ویژه‌ای بر عدالت در تقسیم وظایف و رعایت انصاف دارند. همچنین، مقاله «عوامل تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۴۰۰) عدالت را به عنوان یکی از ستون‌های اصلی پایداری خانواده معرفی کرده است.

در مقابل، مقالاتی مانند «تحکیم خانواده در آموزه‌های قرآنی» (۱۳۸۳) و «بررسی مؤلفه‌های تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۳۹۶) به این موضوع به شکل مختصر پرداخته و تنها اشاره‌ای به آن داشته‌اند. در برخی مقالات مانند «کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده» (۱۳۹۵) هیچ اشاره مستقیمی به عدالت در خانواده صورت نگرفته است. این موضوع نشان می‌دهد که عدالت، علیرغم اهمیت محوری آن، در برخی پژوهش‌ها نسبت به دیگر مضامین کمتر مورد بررسی قرار گرفته است.

۳. عفو و گذشت (آل عمران: ۱۳۴)

عفو و گذشت یکی از مفاهیم محوری در تقویت روابط

خانوادگی است که در آموزه‌های قرآنی و سیره پیامبران به عنوان ابزاری برای حل تعارضات و ایجاد آرامش به آن توصیه شده است. آیه ۱۳۴ سوره آل عمران «وَالْكَافِرِينَ الْغَائِبِينَ عَنِ النَّاسِ...» نشان‌دهنده جایگاه برجسته گذشت در ایجاد روابط مستحکم و جلوگیری از تشدید اختلافات است. این مضمون به معنای چشم‌پوشی از خطاهای دیگران و خودداری از رفتارهای انتقام‌جویانه، به ویژه در محیط خانواده، به تقویت بنیان‌های اخلاقی و عاطفی کمک می‌کند. یافته‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهند مقالاتی که به بررسی نقش رفتارهای اخلاقی در خانواده پرداخته‌اند، به طور ویژه بر اهمیت عفو و گذشت تأکید کرده‌اند. به طور خاص، پژوهش‌هایی که به سیره انبیاء مانند حضرت یعقوب و حضرت یوسف (ع) پرداخته‌اند، نمونه‌هایی عملی از عفو و تأثیر آن در تحکیم خانواده را ارائه کرده‌اند. در مقابل، برخی مقالات با رویکرد حقوقی یا ساختاری کمتر به این مضمون اشاره داشته‌اند. این تحلیل نشان می‌دهد که عفو و گذشت می‌تواند به عنوان راهکاری عملی برای ایجاد محیطی سالم‌تر و کاهش تنش‌های خانوادگی مورد استفاده قرار گیرد.

جدول ۴. مضامین اصلی و فرعی مؤلفه عفو و گذشت

مضمون اصلی	مضامین فرعی
بخشش و تغافل	گذشت در برابر اشتباهات همسر
	حفظ کرامت طرف مقابل
	تقویت روابط از طریق رفتار مسالمت‌آمیز
	پذیرش اشتباهات و همکاری برای اصلاح

عفو و گذشت یکی از مضامین کلیدی است که در چندین مقاله به آن اشاره شده است. مقاله «کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۵) به طور خاص به این موضوع پرداخته و نشان داده است که بخشش در حل تعارضات و تقویت پیوندهای عاطفی در خانواده نقش مهمی ایفا می‌کند. مقاله «راهکارهای تحکیم خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۹) نیز به تأثیر عفو در کاهش تنش‌های خانوادگی اشاره دارد.

جدول ۵. مضامین اصلی و فرعی مؤلفه مدیریت تعارضات

مضمون اصلی	مضامین فرعی
	استفاده از حکمیت در اختلافات
حل تعارضات خانوادگی	جلوگیری از نشوز و شقاق
	کاهش تنش از طریق دیالوگ سازنده
	یافتن راه حل های مشترک بر اساس ارزش های اخلاقی و دینی

مضمون مدیریت تعارضات در برخی مقالات به طور ویژه و مفصل مورد بررسی قرار گرفته است. مقاله «راهکارهای تحکیم خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۹) به طور گسترده به اهمیت دیالوگ سازنده و نقش آن در کاهش تنش های خانوادگی پرداخته است. همچنین، مقاله «نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده» (۱۴۰۰) تأکید خاصی بر استفاده از حکمیت و میانجی گری در حل اختلافات دارد. از سوی دیگر، مقالاتی مانند «عوامل تحکیم خانواده از منظر قرآن و روایات» (۱۴۰۰) و «تشکیل و تحکیم خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۹) به طور مختصر به این مضمون پرداخته اند و بیشتر به جنبه های کلی مدیریت تعارضات اشاره کرده اند. در مقابل، مقاله «تحلیلی از رابطه ارزش های اخلاقی و تحکیم خانواده از منظر قرآن و سنت» (۱۴۰۲) به این موضوع اشاره ای نداشته و تمرکز خود را بر سایر مفاهیم مانند ارزش های اخلاقی قرار داده است. این تفاوت ها نشان دهنده تنوع اولویت ها و رویکردهای پژوهشگران در بررسی موضوع مدیریت تعارضات است.

۵. ارزش های اخلاقی (تحریم: ۱۰)

ارزش های اخلاقی یکی از پایه های اساسی در تحکیم خانواده است که در آموزه های قرآنی به عنوان محور تعاملات سالم و پایدار مورد تأکید قرار گرفته است. این ارزش ها شامل راست گویی، انصاف، احترام متقابل، عفت و پایبندی به تعهدات اخلاقی است. آیه ۱۰ سوره تحریم «بَا أَيُّهَا الَّذِينَ

از سوی دیگر، مقالاتی مانند «عوامل فردی و اجتماعی تحکیم خانواده از دیدگاه قرآن» (۱۴۰۰) و «بررسی مؤلفه های تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۳۹۶) تنها به طور گذرا به این مضمون پرداخته اند. برخی مقالات مانند «تحلیلی از رابطه ارزش های اخلاقی و تحکیم خانواده از منظر قرآن و سنت» (۱۴۰۲) و «نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده» (۱۴۰۰) هیچ اشاره مستقیمی به عفو و گذشت نداشته اند. این نشان می دهد که این مضمون، علی رغم اهمیت آن، در برخی پژوهش ها کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

۴. مدیریت تعارضات (نسا: ۳۵)

مدیریت تعارضات یکی از مضامین کلیدی در حفظ و تحکیم بنیان خانواده است که در آموزه های قرآنی و روایات اسلامی به عنوان یک مهارت ضروری مورد تأکید قرار گرفته است. آیه ۳۵ سوره نساء «وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَبِئْتُوا حِكْمًا مِنْ أَهْلِهَا وَحِكْمًا مِنْ أَهْلِهَا...» به معرفی راهکارهای حل اختلاف از طریق مشاوره و حکمیت اشاره دارد و اهمیت مدیریت مؤثر در رفع تنش های زناشویی را برجسته می کند. این مضمون شامل مهارت هایی نظیر گفت و گوی سازنده، شناسایی عوامل تعارض و تلاش برای دستیابی به راه حل های متقابل است. یافته های پژوهش ها نشان می دهند مقالاتی که بر نقش های میان فردی در خانواده یا راهکارهای قرآنی برای حل اختلاف تمرکز داشته اند، این مفهوم را برجسته کرده اند. به ویژه مقالاتی که به تحلیل فقهی و حقوقی پرداختند، به ارائه سازوکارهایی چون حکمیت و مصالحه تأکید کرده اند. در مقابل، پژوهش هایی که رویکردشان بیشتر فرهنگی یا تربیتی بوده، کمتر به این مضمون پرداخته اند. تحلیل کلی نشان می دهد که مدیریت تعارضات نقشی محوری در ایجاد انسجام خانواده و کاهش احتمال فروپاشی آن دارد.

عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده بر اساس آیات و روایات...

آمینوا قوا اینفیکم واهلیکم نازا...» به اهمیت اصلاح اخلاقی و معنوی خانواده و نقش آن در جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی اشاره دارد. یافته‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهند مقالاتی که به بررسی نقش آموزه‌های قرآنی در خانواده پرداخته‌اند، به‌ویژه بر ارزش‌هایی نظیر وفاداری، گذشت و احترام تأکید کرده‌اند. مقالاتی مانند «تحلیلی از رابطه ارزش‌های اخلاقی و تحکیم خانواده» و «نقش زن در خانواده» به‌طور گسترده این موضوع را مورد بحث قرار داده‌اند. در مقابل، مقالاتی با رویکرد حقوقی یا ساختاری کمتر به تحلیل عمیق ارزش‌های اخلاقی پرداخته‌اند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که ترویج ارزش‌های اخلاقی در محیط خانواده نه تنها زمینه‌ساز انسجام روابط است، بلکه به کاهش تنش‌ها و تقویت تعاملات مثبت کمک می‌کند.

جدول ۶. مضامین اصلی و فرعی مؤلفه ارزش‌های اخلاقی

مضمون اصلی	مضامین فرعی
	استفاده از حکمیت در اختلافات
	جلوگیری از نشوز و شقاق
حل تعارضات خانوادگی	کاهش تنش از طریق دیالوگ سازنده
	یافتن راه‌حل‌های مشترک بر اساس ارزش‌های اخلاقی و دینی

مضمون ارزش‌های اخلاقی در مقالات متعددی مورد بررسی قرار گرفته است. به‌ویژه، مقاله «تحلیلی از رابطه ارزش‌های اخلاقی و تحکیم خانواده از منظر قرآن و سنت» (۱۴۰۲) به تفصیل اهمیت اخلاق در حفظ انسجام خانواده را بررسی کرده است. این مقاله نشان می‌دهد که رعایت احترام متقابل و پرهیز از سخنان ناخوشایند، نقش مؤثری در ایجاد فضای صمیمی در خانواده دارد.

همچنین مقاله «راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱) بر الگوسازی رفتارهای اخلاقی در میان اعضای خانواده تأکید کرده و آن را یکی از مهم‌ترین ابزارهای انتقال ارزش‌های اخلاقی به نسل بعد دانسته است. در مقابل، مقالاتی مانند «نقش زن در تحکیم نهاد خانواده از منظر قرآن و

حدیث» (۱۴۰۱) و «عوامل فردی و اجتماعی تحکیم خانواده از دیدگاه قرآن» (۱۴۰۰) تنها اشاره‌ای گذرا به این موضوع داشته‌اند.

برخی مقالات، مانند «کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۵)، به‌طور کلی از تحلیل این مضمون غافل مانده‌اند و بیشتر بر موضوعاتی مانند بخشش و گذشت تمرکز داشته‌اند. این تفاوت‌ها نشان می‌دهد که اهمیت ارزش‌های اخلاقی در برخی پژوهش‌ها برجسته‌تر بوده و در برخی دیگر نسبت به سایر مضامین کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

این طبقه‌بندی نشان‌دهنده تنوع و پیچیدگی عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده در متون قرآنی است. همچنین به‌وضوح تأکید می‌کند که این مضامین در راستای تقویت پایداری و انسجام خانواده‌ها عمل می‌کنند.

گام چهارم: استخراج الگوهای تحکیم خانواده

الگوهای شناسایی‌شده در این پژوهش، حاصل تحلیل مضامین قرآنی و ارزیابی علمی روابط آن‌ها در مقالات تخصصی متعدد هستند. این الگوها بر اساس معیارهایی همچون تأثیرگذاری مستقیم بر تحکیم خانواده، تطابق با اصول قرآنی و نقش کلیدی در رفع مسائل خانوادگی مانند مدیریت تعارضات و تقویت انسجام عاطفی انتخاب شده‌اند. تحلیل‌های ارائه‌شده در این بخش، چارچوبی جامع برای درک عمیق‌تر این مضامین فراهم می‌کند.

۱. الگوی عدالت‌محور

الگوی عدالت‌محور بر ضرورت رعایت عدالت در تمامی ابعاد تعاملات خانوادگی تأکید دارد. عدالت در تقسیم وظایف، تصمیم‌گیری‌های شفاف و منصفانه و مدیریت تعارضات خانوادگی نقشی اساسی در استحکام روابط دارد. این الگو

مقاله «تشکیل و تحکیم خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۹) نیز بر تأثیر محبت در کاهش تنش‌های عاطفی تأکید دارد. با این حال، مقالاتی مانند «کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده» (۱۳۹۵) توجهی به این موضوع نداشته‌اند.

۳. الگوی دینی و اخلاقی

الگوی دینی و اخلاقی بر تأثیرگذاری تقوا و اصول اخلاقی در استحکام بنیان خانواده تأکید دارد. رعایت حقوق شرعی و اخلاقی، به تقویت روابط عاطفی و کاهش تعارضات کمک می‌کند. تقوا به عنوان مبنای رفتارهای حمایتی و احترام‌آمیز، در ایجاد اعتماد متقابل و پایداری خانواده نقشی اساسی ایفا می‌کند. این الگو، نشان‌دهنده هم‌افزایی میان آموزه‌های دینی و اخلاقی در ایجاد خانواده‌ای سالم و پایدار است.

این الگو در مقالاتی مانند «تحلیلی از رابطه ارزش‌های اخلاقی و تحکیم خانواده از منظر قرآن و سنت» (۱۴۰۲) و «راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱) به‌طور جامع تحلیل شده است. این مقالات بر نقش تقوا و رعایت حقوق شرعی در تقویت انسجام خانوادگی تأکید کرده‌اند. مقاله «نقش زن در تحکیم نهاد خانواده از منظر قرآن و حدیث» (۱۴۰۱) به این موضوع کمتر پرداخته است.

۴. الگوی حل تعارض

الگوی حل تعارض به استفاده از رویکردهای منطقی و مبتنی بر آموزه‌های قرآنی برای مدیریت اختلافات خانوادگی تأکید دارد. ابزارهایی مانند حکمیت و میانجی‌گری، نقش مهمی در کاهش تنش‌ها و جلوگیری از تشدید اختلافات ایفا می‌کنند. این الگو همچنین همکاری میان اعضای خانواده را برای یافتن راه‌حل‌های پایدار ضروری می‌داند. این رویکردها می‌توانند تعارضات را به فرصتی برای تقویت روابط خانوادگی تبدیل کنند.

نشان می‌دهد که رعایت عدالت می‌تواند به کاهش تنش‌ها، تقویت حس احترام متقابل و ایجاد توازن میان نیازهای فردی و جمعی منجر شود. پژوهش‌های مرتبط بیانگر آن هستند که رفتار عادلانه در خانواده، زمینه‌ساز تقویت پیوندهای عاطفی و کاهش نابرابری‌ها است.

این الگو در مقالاتی همچون «راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱) و «نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف در تحکیم خانواده» (۱۴۰۰) با جزئیات مورد بررسی قرار گرفته است. مقالات مذکور تأکید دارند که رعایت عدالت در تقسیم وظایف و تصمیم‌گیری‌های خانوادگی، ابزار مؤثری برای کاهش تعارضات است. مقاله «عوامل تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۴۰۰) نیز عدالت را به عنوان یکی از ارکان اساسی بنیان خانواده معرفی کرده است. در مقابل، مقالاتی مانند «تحکیم خانواده در آموزه‌های قرآنی» (۱۳۸۳) و «بررسی مؤلفه‌های تحکیم خانواده در قرآن و روایات» (۱۳۹۶) تنها اشاره‌ای کلی به این مفهوم داشته‌اند.

۲. الگوی مبتنی بر محبت و مودت

این الگو نشان‌دهنده اهمیت بنیادین محبت و مودت در ایجاد و پایداری روابط خانوادگی است. ابزار محبت، چه به صورت کلامی و چه غیرکلامی، نقش مهمی در تقویت حس امنیت عاطفی و کاهش تعارضات دارد. افزون بر این، حمایت عاطفی در شرایط بحرانی می‌تواند انسجام خانواده را حفظ کرده و از تشدید تنش‌ها جلوگیری کند. محبت و مودت، به عنوان ابزارهایی قوی برای ایجاد تعاملات مثبت، در ساختارهای خانوادگی مؤثر شناخته شده‌اند.

این مضمون در مقالاتی نظیر «راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱) و «عوامل فردی و اجتماعی تحکیم خانواده از دیدگاه قرآن» (۱۴۰۰) به تفصیل تحلیل شده است.

عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده بر اساس آیات و روایات...

مقاله «راهکارهای تحکیم خانواده از منظر قرآن» (۱۳۹۹) به‌طور جامع به نقش گفت‌وگو و میانجی‌گری در حل تعارضات پرداخته است. مقاله «نقش مصادیق حقوقی و فقهی معاشرت به معروف» (۱۴۰۰) نیز بر اهمیت حکمیت در مدیریت اختلافات تأکید دارد. با این حال، مقاله «تحلیلی از رابطه ارزش‌های اخلاقی و تحکیم خانواده» (۱۴۰۲) به این مضمون نپرداخته است. تحلیل مقالات بررسی‌شده نشان می‌دهد که هر یک از این الگوها نقش منحصر به فردی در تحکیم خانواده دارند. برخی از مقالات، مانند «راهکارهای تحکیم خانواده در قرآن و حدیث» (۱۳۹۱)، به‌طور ویژه به این الگوها پرداخته و تعاملات میان آن‌ها را برجسته کرده‌اند. در مقابل، برخی دیگر از مقالات تنها به‌صورت گذرا به این مضامین پرداخته یا آن‌ها را نادیده گرفته‌اند.

تحلیل و جمع‌بندی

تحکیم بنیان خانواده، بر اساس آموزه‌های قرآن کریم، تحت تأثیر عوامل فردی، اجتماعی و دینی متعددی است که به‌صورت پیچیده‌ای با یکدیگر در تعامل‌اند. بررسی پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که مؤلفه‌هایی همچون اخلاق‌مداری، مهارت‌های ارتباطی، حمایت اجتماعی، باورهای دینی، نقش‌های جنسیتی، تربیت فرزند و مدیریت تعارض، از جمله

عواملی هستند که بر پایداری و سلامت خانواده تأثیرگذارند. این عوامل به‌طور متقابل در ایجاد و حفظ روابط خانوادگی سالم و پایدار نقش دارند و در شرایطی که تعامل روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی در میان اعضای خانواده برقرار باشد، زمینه‌های رشد فردی و جمعی فراهم می‌آید. با این حال، پژوهش‌ها به‌ویژه در حوزه نقش‌های جنسیتی و ارزش‌های دینی با محدودیت‌هایی نظیر تکرار موضوعات و غلبه رویکردهای نظری بر تجربی مواجه‌اند که تأثیر آن‌ها را بر ارائه راهکارهای عملی برای تحکیم خانواده کاهش داده است.

با وجود این محدودیت‌ها، اهمیت پژوهش‌های گسترده‌تر و متنوع‌تر برای دستیابی به درک جامع‌تری از عوامل مؤثر بر تحکیم خانواده و ارائه راهکارهای عملی ضروری به نظر می‌رسد. به‌ویژه، پژوهش‌هایی که با رویکردی بین‌رشته‌ای و با در نظر گرفتن تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی جوامع اسلامی به این موضوع پرداخته و راه‌حل‌های بومی و کاربردی برای گروه‌های مختلف جامعه ارائه دهند، می‌توانند به بهبود کیفیت زندگی خانوادگی و کاهش آسیب‌های اجتماعی کمک شایانی کنند. استفاده از روش‌های ترکیبی پژوهشی و ارزیابی اثربخشی مداخلات نیز می‌تواند به توسعه استراتژی‌های مؤثر برای تحکیم بنیان خانواده در جوامع اسلامی منجر شود.

References

1. Abrahimi-Pour, Qasem, et al. 2016. Strategies for Strengthening Families from the Perspective of Religious Texts. Qom: Imam Khomeini (RA) Educational and Research Institute. [Persian]
2. Ansarian, Hossein. 2001. The Family System in Islam. 16th ed. Qom: Umm Abiha. [Persian]
3. Asadi, Hossein, and Qasem Abrahimi-Pour. 2021. "Explaining the Role of Homogamy in Strengthening Families from the Perspective of Narrative Texts." *Ma'rifat* 280: 11–20. [Persian]
4. Azazi, Shahla. 2011. Family Sociology. Tehran: Roshangaran. [Persian]
5. Boştan (Najafi), Hossein. 2004. Islam and the Sociology of Families. Qom: Research Institute of Seminary and University. [Persian]
6. Boştan (Najafi), Hossein. 2012. "Strategies for Strengthening Families in the Quran and Hadith." *Media and Family* 2 (5): 41–74. [Persian]
7. Dakar-Salehi, Gholamreza, Mohammadamin Ghanei Rad, and Mohsen Rezvani. 2007. "Analysis of Electoral Behavior: A Case Study of the Ninth Presidential Election." *Ma'rifat* 16 (123). [Persian]
8. Dakar-Salehi, Gholamreza, Mohammadamin Ghanei Rad, and Mohsen Rezvani. 2007. "Analysis of Electoral Behavior: A Case Study of the Ninth Presidential Election." *Ma'rifat* 16 (123). [Persian]
9. Ghanadan, Mansour. 1996. Key Concepts in Sociology. Tehran: Avaye Nou. [Persian]
10. Gharaati, Mohsen. 2021. "Factors Strengthening Families in the Quran and Narratives." *Rah Toosheh* 131: 5–17. [Persian]
11. Gharaati, Mohsen. 2021. "Factors Strengthening Families in the Quran and Narratives." *Rah Toosheh* 131: 5–17. [Persian]
12. Hosseini, Akram. 2004. "Strengthening Families in Quranic Teachings." *Strategic Studies of Women* 26: 46–81. [Persian]
13. Hosseini, Seyyed Baqer, and Ebrahim Velayati Fazel. 2022. "The Role of Women in Strengthening Families from the Perspective of the Quran and Hadith." *Advances in Modern Psychology, Educational Sciences, and Training* 46: 25–32. [Persian]
14. Jafari, Fatemeh, Sabina Mohammada, and Halimeh Khatun Heydari. 2021. "Individual and Social Factors of 'Strengthening Families' from the Quran's Perspective." *Women's Research Studies with an Islamic Approach* 15: 5–26. [Persian]
15. Javadi-Amoli, Abdullah. 2012. *Tafsir Nasim*. Qom: Esra. [Persian]
16. Kazemi-Nasab, Rahman, and Abdossamad Bahramzadeh. 2020. "Formation and Strengthening Families from the Perspective of the Quran." *Research and Islamic Studies* 2 (13): 21–29. [Persian]
17. Keshvadi, Tahereh. 2007. *Family Economics*. Tehran: Payam Noor. [Persian]
18. Moein, Mohammad. 2007. *Moein Dictionary*. Tehran: Zarrin. [Persian]
19. Mohammadi Ray-Shahri, Mohammad. 2008. *Strengthening Families from the Perspective of the Quran and Hadith*. Translated by Hamidreza Sheikhi. Qom: Dar al-Hadith. [Persian]
20. Najarian, Farzaneh. 1996. *Factors Affecting Family Efficiency*. Islamic Azad University (Master's Thesis). [Persian]
21. Nikobarsh, Farzaneh Sadat. 2021. "The Role of Quranic Teachings in Strengthening Family Foundations." *Islamic Family and Women's Studies* 1: 58–93. [Persian]
22. Noblit, G. W. and R. D. Hare. 1988. *Meta-Ethnography: Synthesizing Qualitative Studies*. Newbury Park, CA: Sage.
23. Parcham, Azam, and Fatemeh Fatahi Sedeh. 2016. "The Role of Forgiveness in Strengthening Families from the Perspective of the Quran." *Insight and Islamic Education* 37: 67–87. [Persian]
24. Rafi'pour, Faramarz. 2010. *Anatomy of Society: An Introduction to Applied Sociology*. 6th ed. Tehran: Shirkate Sahami Enteshar. [Persian]
25. Rafi'pour, Faramarz. 2010. *Anatomy of Society: An Introduction to Applied Sociology*. 6th ed. Tehran: Shirkate Sahami Enteshar. [Persian]
26. Sancholi, Zeynab. 2020. "Strategies for Strengthening Families from the Perspective of the Quran." *Citizen Rights Studies* 17: 559–584. [Persian]
27. Sarookhani, Baqer. 2000. *Family Sociology*. Tehran: Soroush. [Persian]
28. Sharifi, Enayat. 2021. "The Role of Legal Examples of Good Conduct in Strengthening Families from the Perspective of the Quran." *Journal of Quranic Studies* 46: 81–106. [Persian]

29. Tabatabai, Seyyed Mohammad. 1995. Al-Mizan fi Tafsir al-Quran. Translated by Seyyed Mohammad Baqer Mousavi Hamedani. Qom: Society of Seminary Teachers. [Persian]
30. Thomas, J. and A. Harden. 2008. "Methods for the Thematic Synthesis of Qualitative Research in Systematic Reviews." BMC Medical Research Methodology 8 (1): 45.
31. Walsh, D. and S. Downe. 2005. "Meta-Synthesis Method for Qualitative Research: A Literature Review." Journal of Advanced Nursing 50 (2): 204–211.
32. Yadollahi-Pour, Mohammad Hadi, and Mohammad Hassan Shad. 2017. "Examining the Components of Family Strengthening in the Quran and Narratives." Quranic Theology 5 (8): 113–132. [Persian]

Factors Influencing Family Consolidation Based on Quranic Verses and Hadiths (With a Focus on the Holy Quran)”

Hossein Rezaei^{1*}, Sajjad Mehdizadeh²

Abstract

Objective: Strengthening family bonds, as a fundamental pillar of societal stability, holds a significant position in the Quran. This study aims to investigate the factors contributing to family cohesion based on Quranic verses and conduct a qualitative analysis of related research.

Methods: This meta-analytical study examined 15 scholarly articles selected based on methodological and content-related criteria concerning family strengthening from the Quran’s perspective.

Findings: The research identifies the strengths and weaknesses of prior studies, focusing on factors such as affection, mutual respect, justice, and cooperation within the family as highlighted in the Quran. The findings reveal that despite extensive research in this area, certain dimensions of family strengthening in the Quran remain underexplored. Moreover, theoretical approaches were found to dominate over empirical ones.

Conclusion: This study highlights existing research gaps and proposes future directions for investigations to address overlooked dimensions of family strengthening from the perspective of Quranic teachings.

Keywords: Family strengthening, family, qualitative meta-analysis, Quran

1*. Corresponding Author; Master’s Student, Islamic Studies, Culture and Communication, Faculty of Culture and Communication, Imam Sadeq University (AS), Tehran, Iran
ho3einrez79@gmail.com
Assistant Professor, Islamic Studies, Culture and Communication, Faculty of Culture and Communication, Imam Sadeq University (AS), Tehran, Iran